

Jane Hutt AS, Ysgrifennydd y Cabinet dros
Ddiwylliant a Chyfiawnder Cymdeithasol,
y Trefnydd a'r Prif Chwip

Annwyl Jane,

2 Hydref 2024

Anghenion Lleferydd, iaith a chyfathrebu, yr uwchgynhadledd, a'r system cyfiawnder ieuencid

Diolch am eich llythyr dyddiedig 30 Awst ac am rannu copi o ganfyddiadau'r uwchgynhadledd â ni. Gan mai dyma'r unig gofnod ffurfiol o'r uwchgynhadledd, bydd y ddogfen hon yn werthfawr i'r holl randdeiliaid a oedd yn bresennol.¹ Roedd bob amser yn fwriad gennym ymateb, ond mae'r pryderon a nodwyd yn yr ohebiaeth ddilynol gan Goleg Brenhinol y Therapyddion Lleferydd ac iaith wedi rhoi hwb arall inni wneud hynny.² Er enghraifft, mae Coleg Brenhinol y Therapyddion Lleferydd ac iaith yn nodi nad yw wedi cael unrhyw adborth o'r uwchgynhadledd na gweld y canfyddiadau. Siom hefyd oedd clywed bod ei geisiadau blaenorol am gyfarfod wedi cael eu gwrthod.

Byddem felly'n eich annog i gyfarfod â Choleg Brenhinol y Therapyddion Lleferydd ac iaith i sicrhau ei fod yn cael adborth priodol, ac i rannu copi o'r canfyddiadau â'r Coleg a'r rhanddeiliaid eraill a oedd yn bresennol yn yr uwchgynhadledd cyn gynted â phosibl. Hoffem hefyd ofyn ichi ddarparu diweddariad am gynnydd o ran y camau gweithredu a nodir yn nogfen canfyddiadau'r uwchgynhadledd.

Yn ei bapur briffio, mae Coleg Brenhinol y Therapyddion Lleferydd ac iaith yn tynnu sylw at yr ystadegau diweddaraf sy'n ategu prif ganfyddiad ein hadroddiad, sef bod pobl ifanc sydd ag anghenion lleferydd, iaith a chyfathrebu (y 60% y cyfeirir atynt yn nheidl ein hadroddiad) yn cael eu gorgynrychioli'n sylweddol yn y system cyfiawnder troseddol. Mewn gwirionedd, mae'n awgrymu nad yw ein hadroddiad ni'n adlewyrchu'r gwir raddau. Mae'r Coleg hefyd yn cadarnhau bod anghenion lleferydd ac iaith yn cael eu hystyried yn fwyfwy pwysig mewn arolygiadau ar gyfer gwasanaethau cyfiawnder ieuencid. Ategwn ein galwadau i therapyddion

¹Gwybodaeth ychwanegol ynglyn â'r llythyr oddi wrth Ysgrifennydd y Cabinet dros Ddiwylliant, Cyfiawnder Cymdeithasol, y Trefnydd a'r Prif Chwip ynghylch yr Uwchgynhadledd Anghenion Lleferydd, iaith a Chyfathrebu, 31 Awst 2024 (Saesneg yn unig)

²Papur i'w nodi 4.1 Gohebiaeth gan Goleg Brenhinol y Therapyddion Lleferydd ac iaith at y Cadeirydd ynghylch adroddiad y Pwyllgor: "60%: - Rhoi llais iddyn nhw", 13 Medi 2024

lleferydd ac iaith gael eu hymgorffori mewn gwasanaethau cyfiawnder ieuenctid ledled Cymru yn unol â'n hargymhellion.

Darparu therapyddion lleferydd, iaith a chyfathrebu

O ran darparu therapyddion anghenion lleferydd, iaith a chyfathrebu ac i ba raddau y gall y system cyfiawnder ieuenctid gael gafael ar ddarpariaeth o'r fath, mae gennym bryderon parhaus. Rydym yn croesawu'r cynnydd bach yn nifer y lleoedd hyfforddi ar gyfer therapyddion lleferydd ac iaith³ o ran addysg a hyfforddiant blynyddol Addysg a Gwella Iechyd Cymru ar gyfer 2024-25. Gobeithiwn y gellir cynnal y cynnydd hwn yn y dyfodol a byddem yn croesawu cadarnhad y bydd hynny'n digwydd.

Roedd yn rhwystredig gweld y sabwynt a nododd eich rhagflaenydd yn ei llythyr (dyddiedig 30 Mai 2024):

It is for Local Health Boards (LHBs) to determine their health needs and how best to meet them with the resources available, including for children in contact with the justice system or those at risk of coming into contact with it.

Yn eich llythyr dyddiedig 30 Awst 2024, gwnaethoch nodi eto fod Llywodraeth Cymru "yn annog Gwasanaethau Cyfiawnder Ieuenctid Lleol i drafod yr opsiynau sydd ar gael iddynt gyda'u Byrddau Iechyd Lleol priodol". Fodd bynnag, sut y gallwn fod yn hyderus y bydd Byrddau Iechyd Lleol yn blaenoriaethu'r buddsoddiad sydd ei angen i ddiwallu anghenion lleferydd, iaith a chyfathrebu o ystyried y methiant i ddarparu adnoddau digonol mewn rhai rhannau o Gymru hyd yn hyn? Mae digon o dystiolaeth o'r angen, ond mae'r trefniadau presennol sy'n caniatáu i Fyrddau Iechyd Lleol benderfynu sut i ddiwallu anghenion yn lleol wedi creu loteri cod post annheg, ac mae ofn arnom y bydd hyn yn parhau os na chymerir camau gweithredu. O ganlyniad, bydd bywydau yn parhau i gael eu difetha mewn ffyrdd sydd, yn y pen draw, yn wrthgynhyrchol, ac yn niweidiol i gymdeithas a'r pwrs cyhoeddus yn yr hirdymor.

Y tro cyntaf i bwyllgor seneddol godi pryderon polisi cyhoeddus mewn perthynas â darparu therapi lleferydd ac iaith yng Nghymru oedd yn 2010. Nid yw'r materion hyn yn newydd, ac eto mewn sawl rhan o Gymru ni chafwyd ymateb. Felly, rydym yn eich gwahodd chi ac Ysgrifennydd y Cabinet dros lechyd i ystyried a yw'r dull presennol yn addas i'r diben ac i edrych yn ofalus i weld a oes angen i Lywodraeth Cymru gyfarwyddo'r Byrddau Iechyd Lleol i gymryd camau lle nad oes darpariaeth ddigonol.

Gweithio gyda'r Weinyddiaeth Gyfiawnder

At hynny, o ystyried bod y Weinyddiaeth Gyfiawnder yn parhau i fod yn gyfrifol am y rhan fwyaf o'r system cyfiawnder troseddol, pa sgysiau a gafwyd â'r Gweinidog Carchardai newydd, yr Arglwydd Timpson am y gwaith o sicrhau bod mwy o fewnbwn gan therapyddion lleferydd, iaith a chyfathrebu ar gael er mwyn nodi anghenion troseddwy'r allai fel arall gael dedfryd amhriodol o garchar?

Yn benodol, beth yw dyfodol cyllid rhaglen Turnaround y tu hwnt i'r terfyn disgwyliedig ym mis Mawrth 2025? Mae gwybodaeth gan Goleg Brenhinol y Therapyddion Lleferydd ac iaith yn dangos bod nifer o therapyddion lleferydd, iaith a chyfathrebu wedi cael eu cyflogi ledled Cymru yn rhannol oherwydd cyllid rhaglen Turnaround, ond ni chafwyd unrhyw gyhoeddiad ar gyfer y trefniadau cyllid ar ôl mis Mawrth 2025. Fe'ch anogwn i dynnu sylw at effaith gadarnhaol y cyllid hwn ac i ofyn i'r Weinyddiaeth Gyfiawnder roi sicrwydd y gwneir trefniadau addas ar gyfer cyllid olynol, a sicrwydd yn ddelfrydol y caiff cyllid ei ddarparu dros amserlen amlflwydd.

³ Addysg a Gwella Iechyd Cymru, Cynllun Addysg a Hyfforddiant 2024-25, tudalen 12

Rydym yn ddiolchgar i chi am barhau i ymgysylltu â ni ynghylch y mater pwysig hwn o ran cyfiawnder cymdeithasol, a byddem yn croesawu ymateb gennych erbyn: 30 Hydref 2024.

Byddaf yn anfon copi o'r llythyr hwn at Buffy Williams AS, Cadeirydd y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg; a Pippa Cotterill, o Goleg Brenhinol y Therapyddion Lleferydd ac Iaith.

Yn gywir,

Jenny Rathbone AS

Cadeirydd y Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol

Senedd Cymru

